

Brázda, Radim

[Brázda, Radim. Ethicum]

Studia philosophica. 2012, vol. 59, iss. 1, pp. 135-138

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118312>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

názor na to, jak by se věci nejspíš měly, co by se stalo či jak bychom to hodnotili. Tvrdím, že tento samotný fakt dostačuje k tomu, aby myšlenkové experimenty hrály ne zcela bezvýznamnou roli při získávání a zdůvodňování našich přesvědčení. Provedení myšlenkového experimentu je závazné v tom smyslu, že takto získaná přesvědčení mohou sloužit jako legitimní výchozí body při dalším zdůvodňování, dokud nejsou pomocí silnější evidence vyvrácena. Epistemický status těchto imaginací získaných východisek je pak jiný než epistemický status prostých stipulací.

Ve čtvrté kapitole se pak více věnuji způsobům, jakým jsou úzké myšlenkové experimenty začleněny do kritické diskuse. Rozlišuji mezi ilustrativním a exemplárním myšlenkovým experimentem, přičemž epistemický význam připisuji pouze těm druhým. V poslední, páté kapitole identifikuji některé typické problémy myšlenkového experimentování, dále pak i některé chyby argumentace pomocí myšlenkového experimentu. Mým cílem je formulace pravidel pro argumentační použití myšlenkových experimentů, jež plynou z obecných a přijímaných pravidel kritické diskuse. Nabízím zde rovněž postup, jak myšlenkové experimenty hodnotit a případně i napadnout.

Radim Brázda, *Ethicum*, Zlín: VeR-BuM 2010, 186 s.

Monografie *Ethicum* je koncipována jako věcný a stručný úvod do základních problémů etiky. Důvodem jejího napsání byla a) potřeba podpůrného učebního textu k základnímu kurzu etiky, b) sestavení takového textu, který by kombinoval při výkladu základních problémů etiky několik prvků: 1) set základních otázek etiky a naznačení několika způsobů, kterými můžeme začít systematickou refle-

xi morálních problémů, 2) zdůraznění scientistního a naturalistického přístupu k morálním otázkám a problémům, 3) představení základních částí etiky, včetně deontické logiky, 4) myšlenkové experimenty, ilustrativní příklady z literatury, popkultury a dějin etiky. *Ethicum* směřuje od otázek, typologie základních morálních přesvědčení a jejich zdůvodnění k deskripci a vysvětlení odlišných způsobů, kterými je možné zahájit systematické studium etiky.

Název *Ethicum* by mohl upomínat na pozapomenutý spisek britského filozofa Henry Mora (1614–1687) *Enchiridion Ethicum*, který vyšel poprvé v Londýně v roce 1668. More patřil ke skupině cambridgeovských platoniků a plný název jeho díla zněl *Enchiridion Ethicum, praeicipua Moralis Philosophiae Rudimenta complectens, illustrata ut plurimum Veterum Monumentis, et ad Probitatem Vitae perpetuo accommodate*.¹ Tento spisek představoval elementární manuál etiky, včetně návrhu axiomů a intelektuálních principů, na něž autor hodlal redukovat veškerá zdůvodnění morality. *Ethicum* z roku 2010 má pochopitelně zcela jinou strukturu i základní východiska. Shodná je však snaha shrnout přehledným způsobem základní oblasti zájmu etiky, rozvinout před čtenářem pestré pole stanovisek, jež jsou v morální filozofii k dispozici, a poskytnout tak úvod, který by byl adekvátní soudobému, scientistně orientovanému pohledu na etiku.

Úvodní kapitola naznačuje, jak se můžeme modifikací a explikací základních otázek, které si kladli starověcí filozofové, dostat až k podobě otázek, jež si klade současná normativní nebo aplikovaná

¹ Digitální verze je k dispozici z <http://archive.org/details/enchiridionethic00more>

etika. Současně na příkladech ukazuje, jak se za konkrétně položenými otázkami aplikované etiky skrývají obecné základní otázky, jež byly kladeny na počátku dějin etiky. Typy otázek jsou spjaty s odpověďmi, jež jsou již součástí odlišných zdůvodnění morálky. Díky tomu je možné pohlížet na dějiny etiky jako na typologii zdůvodnění morálky, která vznikala explikací otázek, které formovaly etiku.

Následující kapitola *Myšlenkové experimenty v etice aneb Kdyby byl krtek velkej jako prase* je variantou úvodu pro nedočkávé, kteří nemají trpělivost klestít si cestu vpřed systematicky explikací tradičních otázek. Varianty myšlenkových experimentů nabízejí možnost rychlého proniknutí k problémům zdůvodnění morálky, morálního rozhodování, morální argumentace a snadného pochopení procesu nastartování mechanismu morálně nejednoznačného hodnocení, posuzování, zdůvodňování a rozhodování.

Navazující kapitola *The New Science of Morality* zdůrazňuje linii soudobě scientistně, empiricky a experimentálně zaměřené etiky. Část soudobé etiky považuje za nezbytný standard obeznámený ohled na poznatky věd, které se zabývají empirickým výzkumem lidského chování, jednání a rozhodování. Etické teorie, které odmítají brát v potaz současné přírodovědné poznatky o člověku nebo nepovažují při vysvětlování morálních fenoménů za závazná kritéria běžně užívaná ve vědeckém výzkumu nebo jim nemohou či nedokáží dostát, lze považovat a) za defektní; b) za součást pouhého vyprávění o morálce nebo za morální podobnost; c) za varianty náboženských zdůvodnění, protože v konečném kroku nepodávají dostatečné vysvětlení, ale místo vysvětlení předloží „tajemství“, odkaz na „boží vůli“ či jiná mystéria. Empirické a experimentální zaměření etických zkoumání je stručně přiblíženo

prostřednictvím základních tezí, které společně formulovala v roce 2010 skupina vědců v rámci jedné z mnoha konferencí instituce *Edge (The New Science of Morality Conference, 2010)*.² Jako příklad empirického pohledu na morálku jsou představena základní stanoviska primátologa Franse de Waala. Rovněž do dalších kapitol (*Deskriptivní etika a Metaetika – od jednoduchých tvrzení k metaetice*) jsou vsunuty neurovědecké interpretace tradičních etických problémů, a to prostřednictvím stanovisek a vysvětlení neurovědce Sama Harris. Pokoušel jsem se tím naznačit snadnou, žádoucí a efektivní kompatibilitu přírodovědných výzkumů morálního chování, jednání a rozhodování s tradičními problémy etiky (předkládám např. jednu z variant, jak lze obejít tradičně a trvale rozpaky vzbuzující problém Is-Ought).

Kapitola *Deskriptivní etika* zmiňuje možná rozšíření tradičních deskriptivních morálních systémů směrem k možnostem využití materiálu usilovně shromážděnému přírodovědci a vysvětlí, jak může věda odpovídat na tradiční morální otázky. V kapitole naleznete odkazy na původní přesahy etiky směrem k antropologii, religionistice a dějinám etiky, včetně příkladů.

Část věnovaná metaetice uvede na základě jednoduchého příkladu čtenáře do základních problémů analyticky orientované etiky. Vysvětlí, proč není mar-

² Konference se zúčastnili psychologové, filozofové a neurovědci (Roy F. Baumeister, Paul Bloom, Joshua D. Greene, Jonathan Haidt, Sam Harris, Joshua Knobe, Elizabeth Phelps, David Pizarro).

A statement of consensus reached among participants at the *Edge. The New Science of Morality Conference* Washington, CT, June 20-22, 2010. Dostupné z: http://www.edge.org/3rd_culture/morality10/morality10_index.html.

notratné a zbytečně zabývat se v různých ohledech jazykem, kterým o morálce hovoříme, v němž vynášíme morální soudy a vyjadřujeme naše postoje. Krátce jsou představeny základní metaetické teorie – realismus, naturalismus, intuicionismus, emotivismus a preskriptivismus.

S pomocí příkladu, v němž zjistíme, že i v záchranném člunu plném pasažérů z potápějící se lodi může být místo pro debatu o římském právu, pronikneme k vysvětlení základních problémů deontické logiky. Kapitola si klade za cíl ukázat, 1) jak snadno lze dospět k úvahám o základním principu deontické logiky, 2) že podobně lze dospět k úvahám o dalších principech deontiky, 3) že existence speciální disciplíny, jako je deontická logika, je odůvodněná a snahy formulovat pravidla deontiky nemusí být v konečném důsledku odtržené od intuitivního způsobu uvažování o morálních otázkách, 4) že je obtížné vytvořit úplný a konzistentní systém deontických no-

rem, který by odpovídal našim morálním intuicím. Deontická logika (též logika norm, normativní logika, logika povinnosti nebo formální deontika) zkoumá a popisuje logické vlastnosti výroků, které jsou utvořeny normativními, popř. deontickými výrazy typu „přikázat“, „zakázat“, „povolit“, „má být“, „nesmí být“, „smí být“. Zkoumá logické vztahy mezi jazykovými výrazy vyjadřujícími příkazy, zákazy a povolení (normativními větami), logické vztahy mezi normami a předpisy.

Logicky pak navazuje kapitola přibližující normativní etiku, opět s bohatým využitím příkladů z literatury, Aristotela, Kanta i westernového příběhu. Pozornost se zaměřuje na vysvětlení důvodu, proč hledat v etice nejvyšší princip, jenž by řídil jednání, rozhodování, jak může a musí být případný nejvyšší princip formulován, jaké by měl mít parametry a v čem spočívají neduhy dosud navrhovaných nejvyšších principů.

Uvedení do etiky uzavírá kapitola věnovaná aplikované etice. Tato část textu sleduje okolnosti vzniku systematického bioetického zkoumání, ukazuje jeho rychlé rozšíření z oblasti lékařské etiky a dále široké spektrum oblastí a problémů, jimiž se současná aplikovaná etika zabývá. Na příkladech a literatuře ukazuje rovněž její rychlou specializaci. Text končí příklady provázání několika etických problémů, etických disciplín, střetu odlišných zdůvodnění a etických teorií, jež se mohou setkávat při reflexi problémů, s nimiž je a může být konfrontována soudobá aplikovaná etika.

Ethicum si kladlo za cíl a) uvést do základních problémů etiky a b) s pomocí příkladů, odkazů, literatury vybičnout k navazujícím systematickým zkoumáním předmětu zájmu etiky v co možná nejširším spektru. Moreovo *Enchiridion Ethicum* bylo po svém prvním vydání vydáno do roku 1711 šestkrát. Mohlo to

naznačovat jeho používanost a snad i čtenářský zájem. *Ethicum*, vydané na sklonku roku 2010, jsem našel v roce 2012 k dispozici ke stažení v elektronické

podobě na internetových stránkách Ulož to.cz. Možná to pouze naznačuje možnosti snadného šíření textů ve věku jejich mžikové reprodukovatelnosti.